

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Николай Иванов Ненов
Регионален исторически музей - Русе

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' в Нов български университет, департамент „Антропология“, в професионално направление 3.1.Социология, антропология и науки за културата, научна специалност „Антропология“

Автор: Виолета Веселинова Илиева,

на тема: „Консенсус, културно знание и групова култура в пермакултурна общност“,

с научен ръководител: доц. д-р Харалан Александров

Дисертационният труд на Виолета Илиева представлява изследване на културни процеси на алтернативна група, която е изградила нива на доверие, основаващо се на решения, вземани с консенсус. Работата ѝ на терен и включването в живота на конкретна затворена общност съсредоточава познаването на антропологична методология за работа, които гарантират успешни наблюдения, обобщения и анализи и поставят на сигурна основа изследователския процес, който е довел до създаването на този текст.

Трудът се състои от увод, четири части и заключение. В увода докторантката обосновава актуалността и избора на темата, които са в тясна връзка с нейният изследователско опит. Търсенето на консенсус при вземането на решения е начин за преодоляване на конфликти и договаряне на правила, поради което то навлиза като практика в множество сфери на социалния живот. Тъкмо необходимостта от знания за прилагане на консенсусно взимане на решения изгражда актуалността на проведеното изследване, което дава възможност за множество вглеждания в структурата на културните процеси и извличане на практически опит.

Пред докторантката застават задачи, които ще включат изучаване на литературни източници, теоретичен преглед на начините за консенсусно взимане на решения, както и основната - за провеждане на теренно изследване и очертаване на ключови елементи от груповата култура, нейното културно знание, на социалната и икономическа организация на тази общност.

При формулиране на основната теза Виолета Илиева се води от презумпцията, че съществуват достатъчно косвени сведения, мотивиращи изследване по темата, което ѝ е нужно за да изгради хипотеза, според която за създаването на консенсус протичат

взаимодействия с културно знание и определена групова култура, свързани с необходимостта да се култивират определени нагласи, ценности и емоционални модели. След обосноваването на целите и задачите в дисертационния труд, авторката започва работа в детайли.

В Първа част „Консенсусен модел на взимане на решения“ докторантката проследява развитието на идеята за консенсус в политическите науки, описва един от популярните формални модели за изграждане на консенсус и представя някои социални групи, които използват този метод за взимане на решения. Идеята за консенсус явно се свързва с дефиницията на легитимно управление, поради което към разглеждания модел има постоянен интерес. Разбира се признаването на съществуване на разнородни мнения е важна демократична основа, но фокусът върху това, което свързва индивидите в дадена група, общото между тях, се превръща в основа, върху която може да се изгради консенсус. Така, като проследява разглеждания модел в политическите науки, докторантката се спира на общностите, които се разпознават чрез този и подобни модели за вземане на решения, сред които се открояват екологични общности, съотнасящи се с пермакултурата като начин за взаимодействие със заобикалящия ни свят – като в природен, така и в социален план. Но както споделя Виолета Илиева - „Фокусът на настоящото проучване не е върху върху самата Пермакултура, а върху конкретна общност, която прилага проповядваните от нея социално-организационни принципи на равенство, автономност и консенсус“ (с. 38).

Във Втората част, именувана „Литературни данни“, същност се представят научни изследвания, които застават в основата на нейната аргументация в процеса на изследване. Авторката се спира на научна литература, която разширява обхвата на разглежданите групи и далеч надхвърля рамките на пермакултурата като тема, като разглежда и активисти с пряко действие, тъй като основният ѝ фокус е поставен върху конкретен модел на вземане на решения. Независимо от това разширяването на контекста, описан в научната литература, е важен елемент от процеса на изследване и съсредоточаване върху обекта на проучване, поради общата характеристика между привържениците на пермакултурата и други активисти с пряко действие, която се състои в анти-системните им възгледи (с. 44). Но въпреки екологичната си същност, пермакултурните общности не са просто екологични селища, тъй като имат подчертано политически характер (с. 45).

Авторката проследява категории ценности и социално приети модели на поведение, сред които Социално равенство, Ненасилие, Избягване на конфликт. Всички тези социални модели са приети от докторантката като релевантни към модела за вземане на решение с консенсус. Благодарение на примерите от научната литература се осмисля връзката на консенсусния модел с анархистки организации, където изискванията за равенство и

автономност налагат специфични ограничения и правила. „Резултатът е на пръв поглед парадоксален, тъй като хора, настояващи за свобода и действие следват строги правила и приоритизират процеса пред резултата“ (с. 58).

Трета част „Теория и метод“ се спира на теоретичните модели на теренното изследване, проследяване на възможни начини за работа с отделни групи от хора и методология за работа с получения материал. Проследяването на възгледи и ценности в отделни общности представлява специфична дейност, поради което докторантката се нуждае от теоретичната подкрепа на утвърдени изследователски парадигми. Търсенето на обективност и разграничаването от пристрастия също е предизвикателство, което има важно място в процеса на изследване, на който докторантката отвърща чрез конкретен инструмент за себеанализ. Чрез него тя получава така важния външен поглед върху процеса на изследване. Виолета Илиева комбинира традиционни методи – включено наблюдение, изследване чрез действие, като с това постига достъп не само до представите на групата, но и до процесите за вземане на решения, тъй като вписва общността в процеса на изследване.

Тази част поставя диалогичен акцент на формите на изследователския процес и елементите на отделни методи, чието познаване от докторантката ѝ дава възможност не просто да ги обговори и да представи силни и слаби страни, а и да ги впише в процеса на своето изследване. По този хармоничен начин, едновременно с прегледа на възможностите, тя представя и важни структурни елементи от теренната си практика, с което разкрива развойните процеси на изследването и предопределянето на резултатите.

В Четвърта част се описват основните характеристики, които съответстват на профила на изследователката и нейните възможности да се интегрира в алтернативна група, подходяща за изследване. В резултат на нейния избор тя се спира на конкретен обект и се залавя с идентифициране и описване на културното знание, което поддържа и мотивира консенсусния модел. Изследователката представя резултатите от проучването си, които сякаш я обезкуражават с елементи, засилващи „рисковете на консенсусния модел“. При представяне на теренното проучване докторантката отчита амбивалентни стойности на нагласите на групата, което я принуждава да приложи концепции от сферата на психо-социалните изследвания, които според нея до известна степен предлагат възможна интерпретация на наблюдаваните групови динамики.

Главната артикулирана ценност, която става основа на груповата култура в проучвания обект, се съсредоточава в противопоставянето свободен избор – отговорност. „Свободата и индивидуалният избор са гръбнакът на ценностната система във Флиърхоф“, посочва Виолета Илиева (с. 163). Описанието на груповите ценности е развито от различни гледни точки, сред които попадат представите на своеобразните лидери в общността,

които все пак се отличават от тези на членовете и доброволците. В плана на всекидневния групов живот се разглеждат проявите на ценности, а особено важни за изследователката се оказват разминаванията между „артикуляция и практики“. Това ѝ дава основа да установи наличието в конкретното място на споделено ядро от ценности, които служат като регулаторен механизъм в живота на групата, сред които ще отличим „силно застъпената в груповата култура (артикулирана и практикувана) идея за лична свобода“ (с. 113).

Изследването показва, че изграждането на консенсус далеч не е най-ефективният начин за взимане на решения. Става ясно, че в много ситуации той не е подходящ или приложим, като при това процесът на вземане на решения не винаги завършва с най-добрия резултат. В консенсусното взимане на решения равенството не е само характеристика на социалната организация, но и принцип на взаимоотношенията, според който индивидуалното мнение и оценка на дадена ситуация е равнопоставена или еднакво значима, на тази на другите, независимо от субективните възприятия на самия индивид. (с. 143)

В заключение изследователката разглежда взимането на решения с консенсус не само като модел на взимане на решения, но и като социален и културен модел, като при това демонстрира тясна взаимовръзка между структурата, културата и състоянието на групата (с. 176). Като поставя фокус върху специфичните културни знания на общността, тя вижда как при утвърждаването на ценността на личната свобода, отговорността и свободната кооперация, консенсусният модел се използва за саботиране на механизмите за социален контрол и съответно допринася за поддържането на неструктурирана среда (с.178)

Научните приноси на дисертационния труд се опират на оригинално изследване върху организационните аспекти и груповата култура, свързани с прилагането на консенсусно взимане на решения. Въз основа на събрания теренен материал се очертава взаимовръзката между структурата на групата, нейната вътрешна култура и общото ѝ състояние. Научният труд показва приложимостта на концепцията културно знание при изследване на културата на малки групи, които са въввлечени в осъзнат процес на културно творчество.

Авторефератът отговаря напълно на съдържанието на дисертацията и представя проучванията и анализите на авторката адекватно. Основните моменти от текста са в достатъчна степен репрезентативни и обобщаващи, за да се постигне необходимия обзор върху труда. Научните публикации са три на брой, отпечатани в издания, които кореспондират на тематиката на изследването.

Дисертационният труд съдържа научни приноси, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилник на Нов

Български университет. Чрез него докторантката Виолета Илиева демонстрира задълбочени теоретични знания, показва качества и умения за самостоятелно провеждане на изследване и създаване на научен текст. Поради това, убедено давам своята положителна оценка за дисертационния труд на тема „Консенсус, културно знание и групова култура в пермакултурна общност“, и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на Виолета Веселинова Илиева, в професионално направление 3.1.Социология, антропология и науки за културата, научна специалност „Антропология“.

17.03.2022 г.

Изготвил становището:

(проф. д-р Николай Ненов)